

Warszawa, 29.09.2021r.

Marcin Kłosowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej

Instytut Psychologii

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

Cechy osobowości obsesyjno-kompulsywnej i narcystycznej a przywiązanie i metacechy osobowości

Promotor: dr hab. Jan Ciecuch, prof. uczelni

Zaburzenie osobowości ujmuje się najczęściej jako rodzaj zaburzenia psychicznego, które ma swoje źródła w dzieciństwie; ujawnia się stosunkowo sztywnymi i trwałymi wzorami funkcjonowania na płaszczyźnie poznawczej, emocjonalnej oraz interpersonalnej; wywołuje cierpienie i oddziałuje negatywnie w ważnych sferach życia, w tym społecznej i zawodowej (Colman, 2009). W diagnostyce zaburzeń przez długi czas dominowało podejście kategoryjne, które polega na przypisywaniu ludziom chorym odrębnych kategorii zaburzeń na podstawie spełnienia odpowiedniej liczby kryteriów, definicyjnych dla danej kategorii. Jednak w ostatnich latach coraz większym zainteresowaniem cieszy się podejście dymensjonalne, cechujące się ilościowym pomiarem funkcjonowania na kontinuum między zdrową a zaburzoną osobowością. Pozwala ono na rozpoznanie zaburzenia za pomocą konstelacji i natężenia różnych cech (Cierpiałkowska, Górka, 2016; Helzer i in., 2008; Huprich, Bornstein, 2007; Nowak, 2015; Rowiński i in., 2018; Trull, Durrett, 2005; Trull, Widiger, 2013). Autorzy podręcznika diagnostycznego DSM-5 (APA, 2013), w którym znalazło się – oprócz kategoryjnego – także alternatywne spojrzenie na zaburzenia osobowości, zalecają jednocześnie prowadzenie dalszych badań w celu weryfikacji podejścia dymensjonalnego. Najnowsza wersja *Międzynarodowej statystycznej klasyfikacji chorób i problemów zdrowotnych* ICD-11 (WHO, 2021) w wyraźny sposób wprowadza dymensjonalne podejście do zaburzeń osobowości w miejsce dotychczasowego kategoryjnego.

Niniejsza praca wpisuje się w ten nurt dymensjonalnego podejścia do zaburzeń osobowości. Podjęto się w niej analizy obsesyjno-kompulsywnego zaburzenia osobowości oraz narcystycznego zaburzenia osobowości. Są one przykładami dwóch zaburzeń osobowości, których wybrane charakterystyki nie tylko nie muszą być dezadaptacyjne, ale mogą nawet

wspomagać funkcjonowanie w określonych obszarach życia, a dopiero po przekroczeniu odpowiedniego ich natężenia – zaczynają dysfunkcjonalnie oddziaływać na jednostkę. W związku z tym podstawowym celem pracy była analiza tych dwóch zaburzeń w ramach jednego spójnego modelu osobowości, aby odpowiedzieć na pytanie, co warunkuje ich specyfikę oraz w jakich warunkach pewien profil osobowości, charakterystyczny dla obsesyjno-kompulsywnego lub narcystycznego zaburzenia osobowości, staje się już dysfunkcjonalny, a w jakich jeszcze nie.

Teoretyczną podstawą analiz podjętych w niniejszej pracy jest Kołowy Model Metacech Osobowości (KMMO, Strus, Ciecuch, 2017, 2021; Strus, Ciecuch, Rowiński, 2014) oraz teoria przywiązania (Bowlby, 1969, 1973, 1980). KMMO to model struktury osobowości, wyróżniający osiem głównych metacech ulokowanych w układzie kołowym. Model stwarza podstawy teoretycznej integracji wielu innych modeli osobowości, temperamentu, emocji, motywacji, a także psychopatologii. Dotychczasowe badania wykazały już potencjał KMMO do różnicowania głównych rodzajów zaburzeń osobowości (Zawadzki, 2016, 2017). KMMO został także wykorzystany jako matryca do porównania pięciu domen związanych z zaburzeniami osobowości w DSM-5 i ICD-11 i swego rodzaju rozstrzygnięcia sporu, która patologiczna Wielka Piątka jest bardziej uzasadniona teoretycznie i strukturalnie (Strus, Łakuta, Ciecuch, 2021). Teoria przywiązania z kolei jest dobrze ugruntowaną teorią wykorzystywaną zarówno w zakresie psychologii rozwojowej, psychologii osobowości, jak i psychopatologii (Cassidy, Shaver, 2018; Józefik, Iniewicz, 2008). Dotyczy ona znaczenia kształtowania się wczesnych więzi z najważniejszymi osobami w życiu dziecka dla jego rozwoju i całościowego funkcjonowania (Bowlby, 2007). Pozwala zatem na lepsze rozumienie tego, w jaki sposób rodzą się nasze podstawowe sposoby wchodzenia w relacje interpersonalne, a także jak zaczyna się kształtować obraz siebie, a więc również zręby naszej osobowości (Levy, Johnson, Clouthier, Scala, Temes, 2005). Do tej pory teoria przywiązania, jako podstawa rozważań teoretycznych i badań empirycznych w zakresie problematyki zaburzeń osobowości, była wykorzystywana głównie w podejściu kategoryjnym, w którym osobom badanym przypisywane są wyodrębnione style przywiązania (Erkan i in, 2015; Shorey, Snyder, 2006). Niewiele jest natomiast badań zaburzeń osobowości w dymensjonalnym ujęciu przywiązania, wykorzystującym dwa podstawowe wymiary związane z przywiązaniem: niepokój przywiązaniowy (lęk przed odrzuceniem) i unikanie przywiązaniowe (lęk przed bliskością).

W niniejszych badaniach zostały zweryfikowane hipotezy o związkach cech osobowości obsesyjno-kompulsywnej oraz osobowości narcystycznej z metacechami osobowości i wymiarami przywiązania. W szczególności istotną dla tych zaburzeń jest

metacecha delta/powściągliwość vs poszukiwanie wrażeń, na której przeciwnych biegunach oczekiwano ulokowania tych osobowości.

Oczekiwano zatem pozytywnych związków (a) między metacechą delta-plus/powściągliwość a cechami osobowości obsesyjno-kompulsywnej oraz (b) między metacechą delta-minus/poszukiwanie wrażeń a cechami osobowości narcystycznej. W takim ujęciu osobowość narcystyczna jest rozumiana zgodnie z klasyfikacjami klinicznymi, które odnoszą się głównie do wielkościowych aspektów narcyzmu (APA 2000, 2013). W pracy uwzględniono również inne strukturalne propozycje opisu narcyzmu, w tym tzw. spektrum narcyzmu (Krizan, Herlache, 2018; Rogoza, Ciecuch, Strus, 2021; Rogoza, Ciecuch, Strus, Kłosowski, 2021), zgodnie z którym inne aspekty narcyzmu, oprócz wielkościowego (czyli wrażliwy i antagonistyczny) wiązać mogą się także z innymi metacechami (odpowiednio: gamma-minus/dysharmonia i alfa-minus/rozhamowanie).

W zakresie relacji z przywiązaniem - oczekiwano pozytywnych związków (a) między nasileniem cech osobowości obsesyjno-kompulsywnej a natężeniem niepokoju przywiązaniowego oraz (b) między nasileniem cech osobowości narcystycznej a natężeniem unikania przywiązaniowego. Ponieważ w KMMO linia delty/powściągliwość vs poszukiwanie wrażeń jest swego rodzaju granicą między zdrowym funkcjonowaniem a zaburzeniami lub ich ryzykiem (Strus, Ciecuch, 2017; Strus, Łakuta, Ciecuch, 2021), przewidywano, iż obydwa wymiary przywiązaniowe (a więc niepokój przywiązaniowy oraz unikanie przywiązaniowe) ulokują się poniżej tej linii. Oczekiwano też, iż wysokie nasilenie dezadaptacyjnych form przywiązania będzie wiązać się z wysokim nasileniem cech osobowości obsesyjno-kompulsywnej oraz narcystycznej. Ponadto oczekiwano, że (a) wysokie nasilenie unikania przywiązaniowego będzie moderować związek między metacechą delta-minus/poszukiwanie wrażeń a nasileniem cech osobowości narcystycznej, podczas gdy (b) wysokie nasilenie niepokoju przywiązaniowego będzie moderować związek między metacechą delta-plus/powściągliwość a nasileniem cech osobowości obsesyjno-kompulsywnej. Potwierdzenie tej hipotezy oznaczałoby, że dezadaptacyjne formy przywiązania są tym czynnikiem, który jest odpowiedzialny za to, że osobowość o profilu obsesyjno-kompulsywnym lub narcystycznym przejawia oznaki już zaburzenia. Innymi słowy – osobowości o cechach obsesyjno-kompulsywnych lub narcystycznych, zawsze związane z – odpowiednio – delta-plus/powściągliwością oraz delta-minus/poszukiwaniem wrażeń, w przypadku wysokiego nasilenia dysfunkcjonalnego przywiązania – lokowałyby się poniżej linii delty w KMMO, zatem już w obszarze zaburzeń.

W celu weryfikacji hipotez badawczych użyto narzędzi mierzących patologiczne cechy związane z narcystycznym i obsesyjno-kompulsywnym zaburzeniem osobowości w dymensjonalnym podejściu do tych zaburzeń, metacechy w KMMO oraz wymiary przywiązania. Do pomiaru cech związanych z natężeniem osobowości obsesyjno-kompulsywnej oraz osobowości narcystycznej użyto: kwestionariusza *Five-Factor Obsessive-Compulsive Inventory* (FFOCI, Samuel i in., 2012) w polskiej adaptacji Kłosowskiego, Ciecucha i Strusa (2019), kwestionariusza *The Five-Factor Narcissism Inventory – Short Form* (FFNI-SF, Sherman i in., 2015) w polskiej adaptacji Rogoży, Strusa, Ciecucha i Kłosowskiego (2020) oraz podskal odnoszących się do dwóch omawianych zaburzeń osobowości z Inwentarza Osobowości PID-5 (*The Personality Inventory for DSM-5*, Krueger, Derringer, Markon, Watson, Skodol, 2012), w polskiej adaptacji Rowińskiego i in. (2018). W przeprowadzonych badaniach wykorzystano także Inwentarz Osobowości PiCD (*Personality Inventory for ICD-11*, Oltmanns, Widiger, 2018) w polskiej adaptacji Ciecucha i in. (2021), który powstał do pomiaru patologicznych cech osobowości wyróżnionych przez *Międzynarodową statystyczną klasyfikację chorób i problemów zdrowotnych* w ICD-11 (WHO, 2021). Do pomiaru metacech osobowości użyto kwestionariusza *Circumplex Personality Metatraits-wersja przymiotnikowa* (CPM-AL, Strus, Ciecuch, 2020), a do pomiaru natężenia dwóch wymiarów przywiązania – Skali Doświadczeń w Bliskich Związkach (DBZ-R, Lubiewska i in., 2016), który jest polską adaptacją narzędzia *Experience in Close Relationships-Revised* (ECR-R, Fraley i in., 2000).

W celu weryfikacji hipotez przeprowadzono trzy badania za pomocą wyżej wymienionych narzędzi pomiaru w grupach o wzrastającym nasileniu zaburzeń osobowości. W badaniu pierwszym wzięło udział $N = 328$ osób dorosłych w wieku od 18 do 75 lat ($M = 39,80$; $SD = 12,11$) z próby ogólnej, bez kryteriów wstępnych. W badaniu drugim wzięło udział $N = 132$ osoby w wieku 18-65 lat ($M = 29,10$; $SD = 1,05$), które obecnie lub w ostatnim roku były pod opieką psychoterapeutyczną lub/i psychiatryczną z różnych powodów. W badaniu trzecim wzięło udział $N = 76$ osób w wieku 18-65 lat ($M = 24,18$; $SD = 1,12$), posiadających diagnozę zaburzenia osobowości lub diagnozę współwystępowania zaburzenia osobowości i leczących się na oddziałach związanych z zaburzeniami osobowości.

Przeprowadzone badania pozwoliły na potwierdzenie hipotez o związku (a) między cechami obsesyjno-kompulsywnej osobowości a metacechą delta-plus/powściągliwość oraz (b) między cechami narcystycznej osobowości (w aspekcie wielkościowym) a metacechą delta-minus/poszukiwanie wrażeń. Biorąc pod uwagę aspekty wyróżnione w spektrum narcyzmu (Krizan, Herlache, 2018; Rogoza, Ciecuch, Strus, 2021; Rogoza, Ciecuch, Strus, Kłosowski,

2021) – zgodnie z przewidywaniami – wrażliwy aspekt narcyzmu wiązał się z metacechą gamma-minus/dysharmonia, a antagonistyczny aspekt narcyzmu z alfa-minus/rozhamowanie a także z delta-minus/poszukiwanie wrażeń.

Obydwa wymiary przywiązania, tj. niepokój oraz unikanie, ulokowały się w KMMO w rejonach odpowiedzialnych za patologiczne funkcjonowanie, co potwierdziło zakładaną hipotezę. Nie udało się jednak systematycznie potwierdzić hipotezy o tym, że wymiary przywiązania moderują związek między wybranymi metacechami a nasileniem cech obsesyjno-kompulsywnej i narcystycznej osobowości. Taki związek wykryto tylko w zakresie pojedynczych aspektów, a otrzymane w tym względzie niejednoznaczne wyniki każą myśleć o konstrukcie zaburzeń osobowości jako bardzo złożonej rzeczywistości psychicznej.

Na zakończenie cyklu badań zaprezentowane zostały dwa studia przypadków. Dotyczyły one dwóch osób, z których jedna reprezentowała cechy narcystycznego, a druga obsesyjno-kompulsywnego zaburzenia osobowości. Zaprezentowane studia przypadków ukazały tę złożoność, ilustrując zakładany związek narcystycznego zaburzenia osobowości z charakterystykami właściwymi dla unikania przywiązaniowego i metacechy delty-minus/poszukiwanie wrażeń, a obsesyjno-kompulsywnego zaburzenia osobowości z charakterystykami właściwymi dla niepokojnego przywiązaniowego i metacechy delty-plus/powściągliwość. Jednocześnie pozwoliły na zidentyfikowanie także innych czynników, które – będąc indywidualnymi charakterystykami pacjentów – mogą mieć istotne znaczenie dla wystąpienia danego zaburzenia.

Słowa kluczowe: obsesyjno-kompulsywne zaburzenie osobowości, narcystyczne zaburzenie osobowości, metacechy osobowości, przywiązanie

Warsaw, 29/09/2021

Marcin Kłosowski
Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw
Faculty of Christian Philosophy
Institute of Psychology

Summary of the doctoral dissertation entitled
Obsessive-compulsive personality traits, narcissistic personality traits, attachment,
and personality metatraits

Personality disorder is generally defined as a type of mental disorder that originates from childhood and manifests in relatively rigid and permanent patterns of cognitive, emotional and interpersonal functioning. Personality disorders cause suffering and have a negative impact on crucial areas of life, including social and professional ones (Colman, 2009). For a long time, a process of diagnosis personality disorders was dominated by the categorical approach, which was based on classifying people into separate categories according to appropriate number of criteria defining a given category. However, the dimensional approach characterized by the quantitative measurement of functioning in the continuum between healthy and dysfunctional personality, has become more popular in recent years. It allows to diagnose personality disorders by the constellation and intensity of various features (Cierpiałkowska, Górska, 2016; Helzer et al., 2008; Huprich, Bornstein, 2007; Nowak, 2015; Rowiński et al., 2018; Trull, Durrett, 2005; Trull, Widiger, 2013). The authors of the DSM-5 diagnostic manual (APA, 2013), which included not only the categorical but also the dimensional approach, recommend conducting further research to verify this alternative view on personality disorders. The new version of the International Classification of Diseases ICD-11 (WHO, 2021) clearly introduces the dimensional approach to personality disorders in a place of the previous categorical one.

This work was prepared as a part of the dimensional approach to personality disorders. It analyzes the obsessive-compulsive personality disorder and the narcissistic personality disorder. The specific features of these two personality disorders can support functioning in some areas of life but exceeding the intensity of them can have a dysfunctional impact on the individual. Therefore, the main goal of the study was to analyze these disorders within one coherent model in order to answer the question – what determines their specificity and under

what conditions a certain personality profile, characteristic for an obsessive-compulsive or narcissistic personality disorder, becomes dysfunctional and under which, still not.

The theoretical basis of this study is the Circumplex of Personality Metatraits (CPM, Strus, Cieciuch, 2017, 2021; Strus, Cieciuch, Rowiński, 2014), and attachment theory (Bowlby, 1969, 1973, 1980). CPM is a model of personality structure that distinguishes eight main metatraits located in a circumplex space. It provides the foundation for the theoretical integration of other personality, temperament, emotions, motivation and psychopathology models. The research conducted so far has showed the potential of CPM to differentiate the main types of personality disorders (Zawadzki, 2016, 2017). CPM has also been used as a framework to compare the five domains related to personality disorders in the DSM-5 and ICD-11 and a kind of resolution for debate on which pathological Big Five is more theoretically and structurally justified (Strus, Łakuta, Cieciuch, 2021). The theory of attachment is already a well-established theory that is used in developmental psychology, personality psychology and psychopathology as well. It concerns the impact of the formation of early bonds with the most important people in a child's life on its development and overall functioning (Bowlby, 2007). It helps to understand how our basic ways of entering into interpersonal relationships are formed and how the image of ourselves is created, and thus also the foundations of our personality (Levy, Johnson, Clouthier, Scala, Temes, 2005). Until now, the theory of attachment has been used as a base for theoretical considerations and empirical research in the field of personality disorders, but the research so far has been conducted mainly in the categorical approach, in which the respondents are assigned to separate attachment styles (Erkan et al., 2015; Shorey, Snyder, 2006). There have been only a few dimensional studies using the two basic dimensions of attachment: anxiety (a fear of rejection) and avoidance (a fear of intimacy).

In this study, the hypothesis about the correlation, on the one hand between the features of narcissistic personality and the features of obsessive-compulsive personality and personality metatraits, and on the other hand between the personality metatraits and dimensions of attachment, was verified. The delta metatrait (restraint vs sensation seeking) is particularly important for these disorders on the opposite polars of which these personalities were expected to be located.

Therefore, positive correlations were expected (a) between the delta-plus/restraint metatrait and the intensity of the obsessive-compulsive personality traits, and (b) between the delta-minus/sensation-seeking metatrait and the intensity of the narcissistic personality traits.

In this approach, narcissistic personality is understood in accordance with clinical classifications that mainly refer to the grandiose aspects of narcissism (APA 2000, 2013). The study also covers other structural proposals for the description of narcissism, including the spectrum of narcissism (Krizan, Herlache, 2018; Rogoza, Cieciuch, Strus, 2021; Rogoza, Cieciuch, Strus, Kłosowski, 2021), according to which other aspects of narcissism, apart from grandiose (i.e. vulnerable and antagonistic), may also be correlated with other metatraits (respectively: gamma-minus/disharmony and alpha-minus/disinhibition). In terms of the relationship with attachment – positive correlations were expected (a) between the intensity of the obsessive-compulsive personality traits and the intensity of attachment anxiety, and (b) between the intensity of the narcissistic personality traits and the intensity of attachment avoidance. Since in CPM the delta line/restraint vs sensation seeking is a kind of border between healthy functioning and disorders or their risk (Strus, Cieciuch, 2017; Strus, Łakuta, Cieciuch, 2021), it was predicted that both attachment dimensions (attachment anxiety and avoidance of attachment) would locate below this line. It was also expected that high intensity of maladaptive forms of attachment would be associated with high intensity of obsessive-compulsive and narcissistic personality traits. Moreover, it was expected that high intensity of attachment avoidance would moderate the relationship between delta-minus/sensation seeking metatrait and the intensity of narcissistic personality traits, and high intensity of attachment anxiety would moderate the relationship between delta-plus/restraint metatrait and the intensity of obsessive-compulsive personality traits. The confirmation of this hypothesis would mean that maladaptive forms of attachment are the factors responsible for the fact that an obsessive-compulsive or narcissistic personality personality already becomes the disorder. In other words – personalities with obsessive-compulsive or narcissistic features, always associated with – respectively – delta-plus/restraint and delta-minus/sensation-seeking, in the case of high intensity of dysfunctional attachment – would be located below the delta line in CPM, in the space of disorders.

In order to verify the research hypotheses, questionnaires measuring pathological traits associated with narcissistic and obsessive-compulsive personality disorders in the dimensional approach, metatraits in the Circumplex of Personality Metatraits and two dimensions of attachment, were used. To measure the intensity of obsessive-compulsive personality traits and narcissistic personality traits the Five-Factor Obsessive-Compulsive Inventory (FFOCI, Samuel et al., 2012) in the Polish adaptation of Kłosowski, Cieciuch and Strus (2019), the Five-Factor Narcissism Inventory - Short Form (FFNI-SF, Sherman et al., 2015) in the Polish adaptation of Rogoza, Strus, Cieciuch and Kłosowski (2020) and selected

scales relating to the two discussed personality disorders from the Personality Inventory for DSM-5 (PID-5, Krueger, Derringer, Markon, Watson, Skodol, 2012) in Polish adaptation of Rowiński et al. (2018), were used. In the conducted research the Personality Inventory for ICD-11 (PiCD, Oltmanns, Widiger, 2018) in Polish adaptation of Ciecuch et al. (2021), was used. PICD was developed to measure the pathological personality traits distinguished by the International Classification of Diseases ICD-11 (WHO, 2021). The Circumplex of Personality Metatraits Questionnaire – adjective version (CPM-AL, Strus, Ciecuch, 2020) was used to measure personality metatraits, and the Experiences in Close Relationships – Revised (ECR-R, Fraley et al., 2000) in Polish adaptation of Lubiewska et al. (2016) was used to measure the intensity of two attachment dimensions.

In order to verify the hypotheses, three studies were conducted with the use of the mentioned questionnaires in groups with increasing severity of personality disorders. The first study involved $N = 328$ adults aged 18 to 75 years ($M = 39,80$; $SD = 12,11$) from the overall sample, with no entry criteria. The second study involved $N = 132$ people aged 18-65 ($M = 29,10$, $SD = 1,05$) who were currently or in the last year using psychotherapeutic and / or psychiatric care for various reasons. The third study involved $N = 76$ people aged 18-65 years ($M = 24,18$; $SD = 1,12$) with a diagnosis of (or coexisting) personality disorder.

The conducted research allowed to confirm the assumptions about the correlation (a) between the features of the obsessive-compulsive personality and the delta-plus/sensation-seeking metatrait, (b) between the features of narcissistic personality (in its grandiose aspect) and the delta-minus/restraint metatrait. Taking into consideration the aspects distinguished in the narcissism spectrum (Krizan, Herlache, 2018; Rogoza, Ciecuch, Strus, 2021; Rogoza, Ciecuch, Strus, Kłosowski, 2021) – as predicted – the vulnerable aspect of narcissism was associated with the gamma-minus/disharmony metatrait, and the antagonistic aspect of narcissism with the alpha-minus/disinhibition and also with the delta-minus/sensation seeking metatrait. The both attachment dimensions (avoidance and anxiety) have been located in the CPM in parts responsible for pathological functioning which confirms one of the assumed hypothesis. However, it was not possible to confirm in the systematic way the hypothesis about the moderating role of attachment dimensions in the relationship between metatraits and the intensity of narcissistic or obsessive-compulsive personality traits. Such a relationship was found only in some particular aspects, and the ambiguous results make us think about the construction of personality disorders as a very complex psychological structure.

Two case studies were presented at the end of the research cycle. They referred to two people, one of whom represented a narcissistic personality disorder, and the other an obsessive-

compulsive personality disorder. The presented case studies have shown this complexity by illustrating the assumed relationship of narcissistic personality disorder with the attachment avoidance and delta-minus/sensation seeking metatrait and obsessive-compulsive personality disorder with attachment anxiety and delta-plus/restraint metatrait. Simultaneously, they also allowed to identify other factors which – being individual characteristics – may be significant for the occurrence of a given disorder.

Keywords: obsessive-compulsive personality disorder, narcissistic personality disorder, personality metatraits, attachment